

LÄRA ÖM

ARKIVET

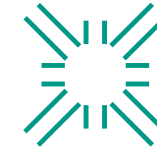
RE-LEARN-

NING THE

ARCHIVE

Christina Zetterlund

Designarkivet

Tack
till alla personer, museer och
organisationer som har gjort dessa
fantastiska historier möjliga!
*Thanks to all the people, museums,
and organisations who have
contributed to these marvellous
stories!*

Glödrivad tavla/Pyrography
Tuomo Nieminen

Smålandskarta/Map of Småland
Evelina Mohei

Sandsjö Hembygdsförening

Kalmar folkrörelsearkiv

Lertaget/The Clay Pit

Slöjdmuseet i Gullabo

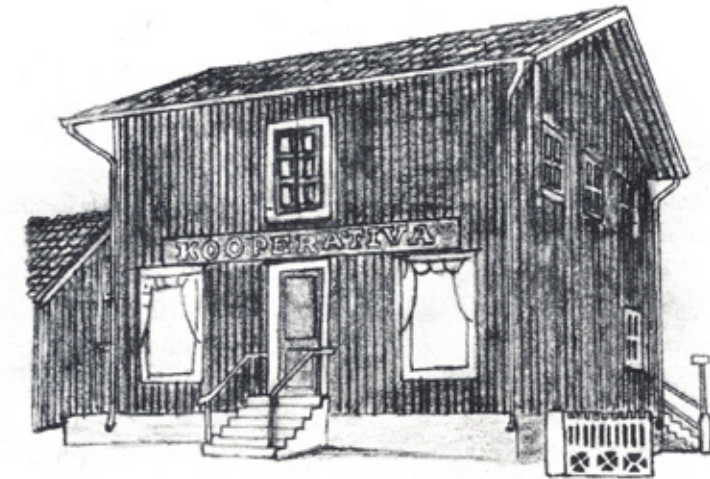
Moheda Sockens Hembygdsförening

Dädesjö Hembygdsförening

Moheda Sockens Hembygdsförening

TEATER I GLASHYTAN
 KOSTA GLASBRUK 18–28 JULI 1989
 TEATER I GLASRIKET GER

I SKENET FRÅN EN GLASUGN
 BERÄTTELSE, DIKTER OCH SÅNGER OM MÄNNISKOR
 OCH HÄNDELSER I GLASRIKET!

REGI: BRITT LOUISE TILLBOM MEDVERKANDE: 95 TIG-AMATORER I ALLA ÅLDRAR!

TISDAG 18 JULI PREMIÄR!	SÖNDAG 23 JULI	PRIS: 60,- INKL. MÅLTID
ONSDAG 19 JULI	MÅNDAG 24 JULI	35,- FÖR BARN
FREDAG 21 JULI	ONSDAG 26 JULI	BILJETTER: KOSTA TURISTBYRÅ
LÖRDAG 22 JULI	*FREDAG 28 JULI	0478-507 05, 507 06
		REST. BILJETTER SÄLJES FÖRE
		BESTÄLLNING

LESSEBO LESSEBO

Hönsalottas Luffarmuseum

*I Glasriket – människan, miljön, framtiden/
 In the Kingdom of Crystal – the People, the Environment, the Future*

Teckningar av Annika Elmquist gjorda efter foton från
In the Kingdom of Crystal – the People, the Environment, the Future's publikationer/
 Drawings by Annika Elmquist made from images in the *In the Kingdom of Crystal – the People, the Environment, the Future's* publications

GALON, skapad av elever på Hagbyskolan i Södermøre i samarbete med Studio Goja/
 GALON, made by pupils at Hagabyskolan in Södermøre in collaboration with Studio Goja

Minnen från vävstugan i Reftele/
 Memories from the weaving house in Reftele

MADAM

Förtennaren och kopparslagaren
Per Johan Åsberg "Stor-Johan" (1861–1940) /
The tinner and coppersmith
Per Johan Åsberg "Stor-Johan" (1861–1940)

Koppars Geografi / Geographies of Cups
Makda Embaie

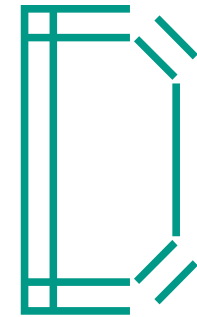

Om gästfrihet / On Hospitality
Magnus Bårtås & Behzad Khosravi Noori

Hotel Al Rasheed

Lära om arkivet

esign formades parallellt med en västerländsk modernitet, med industrisamhällets sätt att producera och organisera samhället. Den har varit en del av en utveckling till den samtida som vi nu befinner oss i. Det är en tid där frågan om att forma en hållbar utveckling, i ordets alla meningar, har blivit akut. Därför måste vi ompröva det befintliga och söka andra stigar, också för design.

Designarkivet i Nybro har ett unikt innehåll. Här kan besökaren möta många olika designprocesser. Genom formgivares skisser får vi lära oss om aspekter som den färdiga produkten inte berättar. Samtidigt är arkivet inriktat på den enskilda designerns arbete, på produkterna. Frågan är vems produkter som finns i arkivet? Behöver design vara kopplat till att ha en ekonomi – att kunna köpa produkterna? Vems design har arkivet samlat?

I projektet *Lära om arkivet* har vi ställt frågor om vem och vad vi inte hittar i Designarkivets samling. Varför har de inte samlats och var kan vi hitta de berättelser som inte syns i arkivet idag? Och vad förändrar vi genom att lägga till ett objekt, en enskild berättelse till arkivet? På vems villkor får detta föremål bli en del av arkivet? Förändrar inkluderingen av detta enskilda objekt villkoren för att berätta om hantverk och design, förutsättningarna för att forma historia? Finns det andra sätt att gestalta de berättelser som har försvunnit, sätt som låter dem mer ta plats på sina egna villkor, i stället för att fogas in i det redan existerande arkiv som därigenom får bestämma det designhistoriska perspektivet?

Vi behöver lära om arkivet.

Lära om arkivet undersöker design och hantverk och hur vi skrivit dess historia. Utgångspunkten för projektet har inte varit en traditionell definition av design som industriellt producerade produkter. I stället har *Lära om arkivet* utgått från en vidare definition av design som ett sätt att

forma världar, att materiellt skapa sin vardag. Det vill säga, det är inte en praktik som är exklusiv för en "designer"; en person som har en viss sorts utbildning, utan något som vi alla gör för att forma vår vardag, utveckla det sammanhang som vi verkar i.

Där modernitetens design var problemlösande och "platslös" söker projektet att gå bortom denna förståelse och argumentera för platsens betydelse i design, för lokala kulturers specifika förståelse och agens. I Lära om arkivet står inte heller design i relation till en viss typ av form eller smak, till abstrakta uppfattningar kring fult och fint. I stället är det en design som söker att agera på en plats, i processer, i samhället, tillsammans med de som lever här. Projektets utgångspunkt har varit Småland. Det är en geografi där en del av Designarkivets objekt har producerats genom bland annat en framgångsrik glas- och möbelindustri. Däremot har inte mycket av den svenska designhistorien skrivits härifrån. Småland är en plats där det finns många fantastiska museer, hembygdsgårdar och andra historiska nätverk som berättar om hur olika vardagar har formats, om materialkunskaper, om hantverk och hur livet i bygderna har gestaltats.

Ett annat sätt att göra ett designarkiv

Lära om arkivet har utvecklat och testat en metod för hur vi kan vidga designhistorieskrivningen som inte bara innebär att vi utökar samlingen med ytterligare föremål, att bara lägga till ett föremål. Metoden innebär en grundläggande omformulering av samlandets förutsättningar i syfte att förskjuta centrum och gå bortom den institutionaliserade designhistorien. Vi har provat påståendet att hela Småland är ett potentiellt designarkiv. Det vill säga, ett designarkiv som inte finns på en enskild plats utan blir i Lära om arkivet en karta som flätar samman olika platser och varierande perspektiv. Vi vill här visa på ett möjligt sätt att verka som museum. Ett sätt att skapa en inkluderande praktik som utgår från lyssnande och lärande i stället för ett givet centrum som äger definitionerna och kan bestämma vad som anses vara det kvalitativa – det vill säga, bestämma vad som blir designhistoria.

Ett utvidgat designarkiv har tagit form genom att vi har rest, hälsat på, druckit kaffe, lyssnat, samtalat och lärt tillsammans med många olika platser. Urvalet har inte varit knivskarpt utan projektet prövar hur en sådan här samling skulle kunna se ut. Vi har börjat göra ett designarkiv i form av en karta till många olika platser, till en brokig historia och många olika sätt att tänka och forma världen. Det är också en karta som formar en hyllning till det rika civilsamhälle som gör så många kulturupplevelser möjliga på den svenska landsbygden. Under projektets gång har vi arbetat utifrån teman som hjälpt oss i våra resor, i urvalet. Under första året har vi arbetat med *Skogen och markerna* för att under andra året

jobba under rubriken *I andra geografier*. Det utvidgade arkivet är än så länge litet, men potentialen är stor. Här finns en början, ett tillvägagångssätt för inte bara Designarkivet. Vi ser att här finns ett sätt att skriva designhistorier som inte styrs av arkivets eller museets väggar. Genom att samverka med många olika platser och historieberättare kan en mångfald samlas.

Lära om arkivet prövar ett sätt att skapa och gestalta designhistoria. Här finns mycket mer att göra, detaljer att utveckla, personer, praktiker och organisationer att samarbeta med för att skriva historia och drömma om framtider. Vi menar att vårt arbetssätt inte är unikt för, eller behöver stanna i, Småland utan är snarare ett sätt att tänka designarkiv, att utvidga vad som är ett möjligt designmuseum. För att ge ett enkelt exempel från de statliga museerna skulle inte Nationalmuseum med denna metod uppfattas som det enda designmuseet. Även exempelvis Världskulturmuseerna, Nordiska museet, Tekniska museet eller Naturhistoriska riksmuseet jämte regionala och lokala museer skulle kunna vara delar i den karta som skulle kunna bli det statliga designmuseum som Sverige fortfarande saknar.

Designarkivet – kartan

Vårt utvidgade designarkiv berättar en brokig designhistoria. Här finns bland annat skildringar som berättar om stora strukturella förändringar så som laga skifte som i grunden förändrade byarnas design, förutsättningen för jordbruket och formandet av det gemensamma. På kartan finns Åsens by utmärkt, en by som inte blev skiftad och som därför berättar om livet på landsbygden innan moderniseringen. Den lilla skylten med rubriken *Lertaget*, uppsatt av lokalhistorikern Pär Söderqvist i byn Hässle, återger en aspekt av denna omfattande designprocess. Skylten berättar om hur byn valde att behålla värdefulla resurser, så som leran, gemensam i stället för att privatisera den. Leran var en tillgång som var värdefull för alla och därför behövde fortsätta vara en gemensam resurs – en viktig tanke att ta med sig i formandet av hållbara framtider.

Tematiken *Skogen och markerna* har inte enbart handlat om odlande utan om så mycket mer. Däribland om görandet, om hantverket. I Slöjdmuseet i Gullabos rika samling finns en mångfald av de föremål som över hela Småland slöjdats ur skogen. Ur skogen växte industrier fram, däribland träskoindustrin och möbelindustrier. På Virserums Möbelindustrimuseum möter vi historia i många olika former. Där står gamla svarvar jämte objekt som berättar om hur kunniga bönder tidigt bidrog till möblernas snidade ornament. Här finns också de slamriga maskinerna som ger en kroppslig upplevelse av den bullriga arbetsmiljö som skapade designhistoriens möbler. På Moheda Sockens Hembygdsförening får vi lära oss om träskotillverkning men också om hur

en liten hushållsekonomi gjorde det svårt att ha råd med läderstövlar. I stället snidade de här en träsko som fick ett skinnskaft som kunde sättas på nya skor av trä när de gamla var utslitna. Markerna har givit lin som formats till tyg, en process som går att följa hos Dädesjö-Lin. Bredvid föreningen ligger Dädesjö Hembygdsförening vars fantastiska textilsamling bland annat innehåller kläder som bars av Dädesjöns invånare, kläder som visar hur moderniteten bryter in i byn. Här finns också klädesplagg som omsorgsfullt har lagats många gånger vilket berättar om en tid då textil var exklusivt, något som fick tas om hand för att vara länge då det var dyrt att skaffa nytt. Att lappa och laga var en del vardagen.

Vår förståelse av Småland har inte avgränsats av den fysiska geografin utan den står och har alltid stått i relation till omvärlden, något vi närmast oss genom tematiken *I andra geografier*. På Hönsalottas Luffarmuseum möter vi de människor som vandrade i och utanför Småland för att tjäna sitt uppehälle. Det var människor som av olika orsaker kom att spendera en stor del av sitt liv genom att vandra, bodde i mer eller mindre tillfälliga bostäder och tjänade sitt uppehälle genom att bland annat göra och sälja "trådtjack", trådarbetesprodukter. På Hönsalottas Luffarmuseum finns en mycket stor mängd av dessa produkter, alltifrån leksaker och vispar till råttfällor och fågelburar. Genom mängden går det att urskilja den enskilda formgivarens formspråk, hur den väljer att göra och dekorera ett grytunderlägg, en visp eller en ampelkorg. Vad vi ser här är vad som ibland brukar kallas folklig design. Om du besöker ett äldre hem på svensk landsbygd finner du mer sällan en servis av Stig Lindberg eller Marianne Westman – men överallt finns trådarbeten. I Bergkvara sjöfartsmuseum blir resandet synligt i sjömännens materiella kultur. Här finns också så kallade "pitprops", gruvstöttor som var träkonstruktioner designade för stadga upp gruvgångarna i framför allt brittiska kolgruvor. Gruvstöttorna tillverkades av småländsk skog och skeppades ut från Bergkvara till England. Från Huseby Bruk såldes järn till England och timmer till bland annat Brittiska Indien där det användes för att bygga järnväg.

På projektets hemsida laraomarkivet.se, som designades av Mika Kastner Johnson, kan du se vårt designarkivs rika designhistoria genom en interaktiv karta. Kartans form är gjord på papper från Lessebo handpappersbruk av Evelina Mohei, grafisk formgivare och en av Lära om arkivets residensformgivare.

I Glasriket – människan, miljön, framtiden

Lära om arkivet är inte det första projektet som skriver en utvidgad designhistoria i Småland. Ett viktigt projekt är det enastående *I Glasriket – människan, miljön, framtiden* som ägde rum mellan åren 1978–1983. Initiativet till projektet togs av ABF i Lessebo och Nybro till-

sammans med Svenska Fabriksarbetareförbundets avdelningar 2, 44 och 122. Syftet var att ta saken i egna händer och själva berätta sin historia. Projektet organiserade drygt 30 studiecirkel som arrangerades för att samla berättelser om arbetet och livet i de många småländska glasbruksorterna. Resultatet blev en omfattande historia som förmedlades genom 21 innehållsrika böcker, flera utställningar och en bussturné som arrangerades med Riksutställningar. Redogörelserna inbegriper skildringar om allt från arbetsvillkor och livet kring bruket, om självorganisering av arbete, politik, fritid och samhälle, till kvinnornas ställning i de mansdominerade bruksorterna. Vi påminns också om de långa och många kamper för rättigheter och att organisera gemenskaper på egna villkor. De 21 böckerna är rikligt illustrerade med cirkeldeltagarnas egna teckningar jämte fotografier. I utställningen *Här omkring* visar vi Annika Elmqvists tolkningar av foton från böckerna i form av glasmålningar. Hon har format en hyllning till de som skrev historia, till de som, trots hårda omständigheter, gick ihop, krävde rättigheter, bildade föreningar, byggde egna samlingslokaler, studerade och roade sig.

Lära om arkivets skylt

På hemsidan möts du av en skylt med vårt namn Lära om arkivet. I skylten samsas ett par olika berättelser. Den är ritad av Tuomo Nieminen, en av Sveriges främsta glasskulptörer som har arbetat som "pipsutare", han var glasblåsarmästare på Bergdala och Kosta. Under en period kunde han inte arbeta i hyttan, blåsa glas, och började därför göra glödrerade tavlor. I hans hem hänger några av de tavlor som han gjorde under denna period. De har, som mycket av hans egen glaskonst, präglats av hans stora jaktintresse. Precis som i hans glaskonst, de objekt som han skapade under sin lediga tid, är skogen och djuren som bor där tavlornas motiv. Lära om arkivets skylt är glödrerad på en björkskiva vars form i sin tur är hämtad från den så kallade björktavlan. Björktavlan är en form av souvenir där en vykortsbild limmades fast på en snedskivad björkskiva. Ofta fick bilden målade tillägg. Björktavlan kunde erbjuda försörjning för de vandrade, de som hade svårt med reguljära arbeten eller för de som hade organiserat sig fackligt och därför hade svårt att få jobb.

Historia – nutid – framtid

Lära om arkivet ska inte förstås enbart som ett historieskrivande projekt, utan vi ser att historia står i relation till vår samtid, en samtid varifrån vi formulerar vår framtid. För att forma en hållbar framtid behöver vi därför inte bara vidga hur vi förstår vår samtid utan också söka oss till andra historier än industrisamhällets, modernitetens, sätt att beskriva, dela upp och forma världen. Vi har inte bara samarbetat med museerna

och hembygdsgårdarna i Småland för att lära om historien, utan också lärt med hantverkare, konstnärer, organisationer, designer och historiker.

Unga är avgörande för skapandet av hållbara framtider. Därför har vi tillsammans med barn och unga undersökt hur vi kan förstå platser, skapa framtider och lära om historia. Marthe Roosenboom och Ida Liffner driver designverkstaden Studio Goja vars designarbete utgår från barns perspektiv. De tog initiativ till tidningen *GALON*, en tidning som syftar till att samla och gestalta barns berättelser och kartlägga barnens platser från deras perspektiv. Genom att välja tidningsformatet ville Studio Goja peka på att barnperspektivet inte är något som är en gång för alla givet utan en färskvara som beror på barnen och platsen, det är en ögonblicksbild – senaste nytt! Tidningens olika redaktioner från politik och kultur till sport och serier gjorde det möjligt för barnen att spegla sina platser från många olika intressen och perspektiv. Studio Goja arbetade med två olika barnredaktioner, en tillsammans med barn på Hagbyskolan i Södermøre och en på Madesjöskolan i Nybro.

Tillsammans med Stranda Hembygdsförening i Mönsterås bjöd vi in unga till ett konstkollo under ledning av glaskonstnären Anna-Linda Gabriel. Under kollot varvades experiment och skapande med utflykter och undersökningar av Stranda Hembygdsförenings djupa och innehållsrika samlingar.

Skogens arkiv

På Elin Wägners Lilla Björka genomförde vi en ekofeministisk workshop med designer, arkitekter och lokala utvecklare: Franca López Barbera, Miranda Moss, Maja Söderberg, Katarina Bonnevier, Andrea Botero Cabrera, Anna Johansson, Bianca Elzenbaumer och Åsa Ståhl. Inspirerade av Elin Wägners arbete reflekterade vi över möjliga hållbara framtider.

Tillsammans med Virserums konsthall och Linnéuniversitet, som har mycket forskning om skogen, bjöd vi in MADAM snickeri och restaurering att göra ett residensprojekt med oss. MADAM består av Marie Carlsson och Magdalena Marano som har sin verkstad på Ormestorp gård utanför Söderköping. Gården bedriver ett nyfiket skogsbruk som för många år sedan började samla in trä som inte mötte träindustrins normer, så kallat skadat trä. Det var en norm som formulerades under den tidiga industrialismen där skogen skulle gå från att vara natur, vara skog, till att bli en industriell vara. Genom standardiseringen skulle det "fina", eller "det godkända", träet härigenom få en förutsägbar kvalitet som kunde säljas på den framväxande virkesmarknaden. Det är normer som fortfarande styr och avgör det virke som de flesta av oss möter idag. Det vill säga, de som inte lever med skogen och i stället kommit i kontakt med trä genom möblerna på jobbet, möbelaffären, eller kanske

byggvaruhuset, har lärt känna trä som följer dessa normer. "Det naturliga" träet är ett resultat av industrialismens design. Det skadade träet berättar om livet i skogen, det kan vara djur som har gnagt på träet eller fukt som färgat, och kan liknas vid skogens dagbok – eller arkiv.

Vävstugan – bärare av immateriellt och materiellt kulturarv

En annan form av arkiv finner vi i vävstugan. På flera orter över hela Småland, precis som på många andra håll på den svenska landsbygden, finns vävstugan. Det är en mötesplats för vävning liksom samtal, att dela erfarenheter och, inte minst, kreativitet. En viktig plats för vävningens immateriella kulturarv. Samtidigt är vävstugorna platser som allt för ofta förbises, dess roll som kreativ mötesplats och vävens arkiv glöms allt för ofta bort, en kvinnodominerad historia som inte har värderats. Lära om arkivet har samarbetat med Kalmar läns Hemslöjd och Viresrums konsthall för att ändra detta förhållande. Vi bjöd också in textilkonstnären Rosa Tolnov Clausen och konstvetaren Daniele Burlando till ett residens med vävstugorna i Jönköpings län. Under sitt residens besökte de vävstugor och blev intresserade av vävstugornas många berättelser. De kunde handla om allt från enskilda händelser, vävkonskapens förmedling till formandet av verktygen så som vävstolen. Det är berättelser som visar på vävandets och vävstugans rikedom.

En landsbygdshistoria

Samtidigt finns det många berättelser som, av olika orsaker, inte har fått en plats, aldrig har blivit synliga i arkiv och eller fått sitt museum. De resande har en lång, djup och dokumenterad historia i Småland, även om de spåren idag inte är synliga. Kanske har detta att göra med att det är en historia som är tätt sammantvinnad med livet på landsbygden och är därför svår att särskilja? Under århundraden var de resande till exempel verksamma som soldater i den svenska armén, borgare i småstäderna eller som kringresande handelsmän som sålde glas och porslin från de många olika bruken. De valackade (kasttrade) också hästar eller sålde hantverk och kryddor i gårdarna och mycket mer därtill. De resande var på så vis en självklar företeelse på det förindustriella Sveriges landsbygd. Samtidigt har gruppen stigmatiserats, vilket kom till ett våldsamt uttryck i de så kallade Jönköpingskravallerna. År 1948 utsattes hundratals individer med resandebakgrund under midsommarveckan för våldsamheter av en mobb med personer från majoritetsbefolkningen. En händelse som är en sorglig del av Smålands historia.

För att synliggöra denna på en och samma gång svenska och romska historia har vi samarbetat med Frantzwagner Sällskapet. Organisationen stiftades 2013 i Helsingborg av historieforskande ättlingar till Falkenbergborgaren Peter Frantzwagner som på slutet av 1600-talet

invandrade med sin familj till Sverige. Idag är en stor del av Sveriges romanifolk på något sätt ättlingar till honom och hans närmaste familj. Organisationens verksamhet fokuserar på olika områden, såsom vitalisering av svensk romani, forskning på och synliggörande av den svensk-romska historien och de resandes kulturarv, jämte att verka för att gruppens rätt att få existera även i framtiden.

Hemmet som arkiv

Ett arkiv behöver inte enbart vara kopplat till ett museum utan finns även på många andra ställen. Kanske är hemmet det mest omfångsrika designarkivet? Hemmet berättar om hur vi formar och har format vardagar. I Makda Embaies residensprojekt *Koppars geografi* undersöker hon en servis som fanns i hennes hem. En omtyckt servis som användes vid högtidliga tillfällen som födelsedagar. När den inte brukades kunde de som besökte hemmet se den i vardagsrummets vitrinskåp. Servisen hade guldkant och var dekorerad med blåklockor. Den hette *Cora* och var precis som många andra svenska serviser producerad utanför landets gränser. Producenten var polska Walbrzych i sydvästra Polen. Makda Embaies mamma hade köpt servisen i början av 1990-talet av en försäljare som knackat på hennes dörr till hemmet i Högsby. I Embaies efterforskningar framkom det att försäljaren var en arbetare från den polska fabriken som fick sin lön utbetalad i serviser som de var tvungna att sälja för att få pengar. Det fanns de som misstänkte att försäljarna var spioner för Warszawapakten. Makda Embaie följer servisens komplexa historia som går långt bortom dess form för att berätta om såväl forandet av vackra vardagar som en bit av Europa vid kalla krigets slut.

Småland och världspolitik

På Verkstadsgatan 36 i Kalmar står betongelement som har en annorlunda form. Här, mitt i industriområdet, står prover till Hotel Al Rasheed som byggdes av Skanska i Kalmar i Bagdad mellan 1978–1982. Hotellet byggdes för att hålla Alliansfria rörelsens sjunde toppmöte i Bagdad 1982. Alliansfria rörelsen var mycket viktig. Den organiserade ett stort antal stater i det globala syd som ville agera självständigt bortom kalla krigets två ideologiska block och var mycket inflytelserik. Det sjunde toppmötet var ett viktigt möte där delegater från det globala syd skulle diskutera stora gemensamma frågor. Ett möte av denna vikt behövde en inramning, en lokal, som kunde motsvara sammankomstens dignitet. Samtidigt såg Saddam Hussein mötet som en möjlighet att visa sig som världsledare vilket gjorde att det inte sparades på några kostnader. Resultatet blev ett extraordinärt hotell där allt från minsta bestick till fasadens utformande var av yppersta kvalitet – det finaste som världen då kunde uppbringa. Det blev aldrig något möte. År 1982 var

Irak i krig med Iran som bombade nära hotellet för att manifesteras att det inte gick att hålla något möte här. Kvar stod det fantastiska hotellet, betongelementen i ett industriområde i Kalmar och alla berättelser hos de i Småland som deltog i byggnationen.

Sommaren 2022 gjorde Lära *om* arkivet, tillsammans med forskningsprojektet *Designhistoria i andra geografier* vid Linnéuniversitet, en utställning om hotellet med fokus på de spektakulära kristallkronor som producerades vid Orrefors. Vi visade, bland annat, filmen *Bagdad-kristallerna – Berättelsen om Orrefors och ett sagolikt hotell*, av journalisten Agneta Gustavsson och filmaren Rolf Magnusson, som berättade om hur den stora ordern bidrog till att rädda bruket ekonomiskt i början av 1980-talet. Men hotellets berättelse slutar inte där med byggnationen. Redan från början var Hotel Al Rasheed en del av en komplex global politik och har fortsatt stå i ett världspolitiskt korsdrag. Det är en historia som inte är enkel utan har många och komplicerade facetter. Till utställningen *Här omkring* gestaltar konstnärerna Behzad Khosravi Noori och Magnus Bårtås denna komplexa historia i verket *Om gästfrihet*. Historien om Hotel Al Rasheed förmedlar en invecklad svensk-irakisk designhistoria.

Designhistoria från olika geografier

Lära *om* arkivet har samarbetat med Institutionen för design vid Linnéuniversitet, med kandidatstudenterna i Design + Changes smålandskurs och framför allt forskningsprojektet *Designhistoria i andra geografier*. Tillsammans med forskningsprojektet har vi kunnat fördjupa kunskapen om hur design och historia står i relation till plats. Forskningsprojektets har utgått från Småland och Sápmi, två platser som på olika sätt stått utanför den traditionella designhistoriens centrum. Det är en historia som har formulerats och institutionaliserats vid universitet och museer i storstadsområden i det globala nord. Här har staden utgjort centrum, stått för det nya och innovativa. Genom att utgå från två skilda platser visade projektet på olika utgångspunkter och villkor i att forma vardagar, om hur platsen präglar den design som finns här, hur den förstås och dess historia skrivs. Det är designhistoria från olika geografier som visade att det inte finns enbart en historia, en geografi, ett centrum, en förståelse.

Christina Zetterlund

Växjö, april 2023

(Re-)learning the Archive

The concept of “Design” was shaped in parallel with Western modernity and with the production methods and mode of organising society established in the industrial revolution. Design has been part of a development of contemporary society that we now inhabit. This is an era in which the issue of shaping sustainable development in all senses of the word has become acute. For this reason, it is imperative that we should be testing existing paths as well as looking for new ones; not least for design.

Designarkivet [the Design Archive], located in the small town of Nybro in southern Sweden, has a unique content. Here, visitors encounter numerous different design processes. Drawings and sketches by designers make it possible for us to understand aspects of a design that are not apparent in the finished product. However, the question is: whose products are available in the archive? Does design need to be linked to owning financial resources – of being able to purchase existing products? Whose design has the archive collected?

Who and what can we not find in Designarkivet’s collections? Why have items not been collected? For the *(Re-)learning the Archive* project it became a question of where we can find the narratives that are not found in the archive today. And what do we actually change by adding a single object, just one narrative from what has been absent in the archive? How does this change the conditions for talking about crafts and design, of shaping history? Are there other ways of narrating what has disappeared, methods for letting them take place on their own terms rather than being added to the existing archive which determines the perspective?

We need to relearn the archive.

The *(Re-)learning the Archive* project studies design and crafts and how we investigate how we have written their history. The departure point for the project has not been a traditional definition of design as industrially manufactured products. Rather, *(Re-)learning the Archive* has embraced a broader definition of design as a way of shaping worlds, of materially creating everyday lives. That is to say: it is not a praxis that is exclusive to a “designer”, a person who has a certain type of training,

but something that we all do in shaping our everyday lives, developing the context within which we act.

Where modernist design was problem-solving and not site-specific, the project seeks to go beyond this understanding and to argue for the importance of place in understanding design, for specific knowledges and agency of local cultures. Nor, in the *(Re-)learning the Archive* project, does design relate to a certain type of form or taste, to abstract notions about ugly and tasteful. Rather, it is a design that seeks to act in a specific location, in processes within society together with people that live here.

The starting point for the project has been the province of Småland. This is a geographical location in which parts of the objects in Designarkivet have been made in the successful glass and furniture industries. On the other hand, not a great deal of Swedish design history has been written from this location. Småland is a region in which there are numerous remarkable museums, local heritage museums and other historical networks devoted to crafts and to how life used to be lived here; material knowledge and how life has formed in the villages.

Another Path to Make an Archive

The *(Re-)learning the Archive* project has developed and has tested a method for how we can expand design history by not just adding yet another object to a museum’s or archive’s collection, but instead make a fundamental reformulation of the conditions for collecting in order to go beyond institutionalised design history, to decenter the center. We have tested the claim that the whole of Småland is a potential design archive. That is to say, a design archive that does not have a specific location but, in *(Re-)learning the Archive*, becomes a map that stitches together different places and diverse perspectives. In this way we are trying to show another possible way of acting as a museum. A praxis based on listening and learning rather than having a specific centre that owns definitions and that can determine what is regarded as qualitative – i.e., determining what becomes design history.

An extended design archive has developed while we have been travelling, visiting people, drinking coffee, listening, chatting and learning together with various other people and places. Our choices could perhaps have been sharper, but the aim of *(Re-)learning the Archive* has been to test what a collection of this sort might look like. We have started to create a design archive in the form of a map of many different places, of a heterogeneous narrative and diverse ways of thinking about and making the world. This is also a map that acts as a tribute to the richness of civil society which does so much to take care of cultural heritage knowledge and make so many cultural experiences possible within the rural Sweden. Over the course of the project, we have worked with themes that has helped us in choosing places and people to meet in our journeys. During the first year we worked with a theme entitled *Skogen och markerna* [Forest and Fields], while in the second we worked under the heading of *I andra geografier* [In Other Geographies]. So far, the expanded archive is very limited in scale, but the potential is large. Here we find a beginning, an approach not merely for Designarkivet. We can see that here there is an approach for writing design narratives that is not governed by the walls of the archive or museum; that collaborates with many different places and many historic narrators and, in this way, of collecting diversity.

The project tests a method for making and materialising design history. Much remains, details to be developed, yet more people, practices and organisations to collaborate with to formulate history and together dream of futures. In our view, this way of working should not be unique to Småland, nor does it need to remain there. Rather, this is another way of forming a design archive, a way to expand what makes a design museum. To give a simple example from Sweden’s state owned museum, the Nationalmuseum in Stockholm in using this method would no longer be perceived as the only design museum in Sweden, but for example the National Museums of World Culture, Nordiska museet, Museum of Technology, or the Museum of Natural History, as well as regional and local museums could, potentially, all form part of the map that might become a national design museum.

Design Archive – the Map

An enlarged design archive speaks of a diverse narrative of design history. There are, for example, stories that speak of major structural changes such as land-consolidation programmes that radically altered the design of villages as well as the conditions applying to agriculture and the shaping of common land. The village known as Åsens by [Åsens village] is shown on the map, a village that was not consolidated during the great land reforms in the 18th and 19th century and which, accordingly, tells us something about life in the countryside prior to modernisation. The little sign marked *Lertaget* [The Clay Pit], erected by local historian Pär Söderqvist in Hässle, relates an aspect of this extensive design process. The sign tells us about how the community chose to keep valuable resources like clay in common ownership rather than privatising them. Clay was a resource that was valuable to everyone and so it ought to continue as a common resource – an important idea to maintain in shaping sustainable futures.

The theme entitled *Skogen och markerna* does not deal exclusively with cultivation but with very much more; for example, about making things and about skilled crafts. In the rich collections of the craft museum in Gullabo there is a multiplicity of objects that were crafted from the forests of Småland. Whole industries grew from the forest, including the clog and furniture industries. At Virserums Möbelindustrimuseum [the Furniture Industry Museum in Virserum], we encounter history in many different forms. There are an old woodturning machine and objects that show how, from an early stage, skilled farmers helped to craft ornaments on the furniture. Here too there are the noisy furniture making machines that give visitors a bodily experience of the strident working environment that created the design history of furniture. At the local heritage museum in Moheda we can learn about making clogs as well as about how very limited financial resources in the home made it difficult to afford leather boots. Instead, people would craft a wooden clog with a leather bootleg that could be fitted to new shoes when the old ones were worn out. The fields have yielded flax that was turned into linen, a process that one can follow at the linen centre in Dädesjö. At the neighbouring local heritage museum there is

a fantastic collection of textiles including garments worn by the local residents; clothing that tells us about how modernity came into the village. There are also garments that have been repaired numerous times which speaks of an era in which textiles were exclusive and had to be carefully looked after because buying new ones was too expensive. Mending and patching were part of everyday life.

Our understanding of Småland has not been limited by physical geography but it relies on, and has always relied on, being in relation to the world in general. This is something that we approach in the theme that we term *I andra geografier* [In Other Geographies]. The vagabond museum Hönsalottas Luffarmuseum tells the story of the numerous itinerant people who wandered the roads and tracks of Småland and beyond, seeking to make a living. These were people who, for various reasons, spent a great deal of time on the roads, living in temporary housing and earning a living, among other things, by wire crafting objects. Hönsalottas Luffarmuseum has a large collection of these items from toys to kitchen wisps, mousetraps and birdcages. The diversity of these objects makes it possible to distinguish the individual crafter, a designer's style; the way in which s/he chooses to craft and to decorate a pot coaster, a wisp or a hanging basket, for example. What we can see here could be called a popular design. If you visit an older home in the Swedish countryside, you will seldom encounter porcelain by famous designers like Stig Lindberg or Marianne Westman but there are wire craft items everywhere. At Bergkvara sjöfartsmuseum [The Seafaring Museum in Bergkvara], travel becomes visible in the sailors' material cultures. The museum also features "pit props" in the form of substantial wooden poles for securing the tunnels in British coalmines. The pit props were made from forest products from Småland and were shipped to England from the port of Bergkvara. Huseby bruk sold iron to the United Kingdom as well as timber from British Raj where it was used for building railways.

On *laraomarkivet.se*, the project's website designed by Mika Kastner Johnson, you can experience our design archive through an interactive map. The map's original uses hand-crafted paper from Lessebo handpappersbruk [Lessebo Hand Paper Mill] made by graphic

designer Evelina Mohei, one of *(Re-)learning the Archive's* resident designers.

In the Kingdom of Crystal – the People, the Environment, the Future

(Re-)learning the Archive is not the first project to write an enlarged design history in Småland. One important project is the phenomenal *Glasriket – människan, miljön, framtiden* [In the Kingdom of Crystal – the People, the Environment, the Future] which took place between the years 1978 and 1983. The initiative for the project came from adult-education society ABF in Lessebo and Nybro together with Section 2, 44 and 123 of Svenska Fabriksarbetareförbundet [the Swedish Factory Workers Union], a trade union for the manufacturing industries. The project organised some 30 study circles that were arranged to collect narratives about work and life in the numerous glassworks in Småland. These activities resulted in a comprehensive history which was communicated in 21 well-filled books and a bus trip that was arranged tother with Riksställningar [Swedish Exhibition Agency]. The narratives include portrayals of all sorts of things from working conditions and life in the manufacturing towns, about self-organised work, politics, leisure activities and society to women's situation in the male-dominated company towns. We are also reminded of the long struggle for labour rights and of organising communities on their own terms. The 21 books are richly illustrated with drawings and photographs. In our exhibition entitled *Round Here* we are showing Annika Elmqvist's take on the photos from books in the form of glass paintings. She has shaped a tribute to the people who wrote history; to those who, in spite of difficult circumstances demanded their rights, set up committees, built their own premises, studied and enjoyed themselves.

(Re-)learning the Archive's Icon

On our website you will find an icon bearing *(Re-)learning the Archive's* Swedish title. Behind this icon there are various narratives. The icon itself is made by Tuomo Nieminen, who has worked as a master glassmaker at the Bergdala and Kosta glassworks. For a period, he was unable to blow glass in the workshop, and so he began to create "drawings" using a hot iron on wood. Some of the works

from this period hang in his home. Like much of his own glass art this is much influenced by his passion for hunting. Just like his glass art, the subjects of works that he made during his free time reflect his interest in the forests and their animals. *(Re-)learning the Archive's* sign is drawn using a hot iron on a piece of birch wood which in turn is known as a birch tablet. The birch tablet is a type of souvenir in which a picture postcard has been glued to a board made of birch-wood cut at an angle. Such tablets or boards were often given painted additions. The birch tablets could offer a way of making a living for vagabonds or other people who found it difficult to find regular work such as people who had organised themselves into unions and then been blacklisted.

History: Past, Present, Future

(Re-)learning the Archive should not merely be understood as a history-writing project, but we realise that history stands in relation to the world today, a world from which we formulate our future. In order to shape a sustainable future, we not only have to broaden the way in which we understand the world today but also to look for other narratives than that of industrial society's, modernity's way of describing and organising our world. We have not merely collaborated with museums large and small in Småland in order to learn about history but have also worked together with craftspeople, artists, organisations, designers and historians.

Young people are essential in creating a sustainable future. For this reason, in collaboration with children and young people, we have examined how we can understand place, generate futures, and learn about history. Marthe Roosenboom and Ida Liffner run the design studio Studio Goja whose works are based on the child's perspective. They were the force behind the newspaper *GALON*, a publication that aimed at collecting and expressing children's narratives and to map children's places from their own perspective. By choosing the format of a newspaper Studio Goja wanted to point to the fact that the child's perspective is not something that is determined once and for all, but is perishable and depends on the child and the location; it is a snapshot – the latest news. The fact that the newspaper had different sections – from politics and culture to sport and

cartoons – made it possible for the children to reflect on their locations from various interests and perspectives. Studio Goja worked with two different children's editorials, one with children from Hagbyskolan in Södermöre, and one with pupils at Madesjöskolan in Nybro.

Together with the Stranda local heritage museum in Mönsterås we invited children to an art camp led by glass artist Anna-Linda Gabriel. At the camp, experiments and creative work were mixed with outings and examinations of the local heritage museum's extensive and rich collections.

Archive of the Forest

At Lilla Björka, home of author Elin Wägner, we organised an eco-feminist workshop in which designers, architects and community workers took part: Åsa Ståhl, Andrea Botero Cabrera, Miranda Moss, Maja Söderberg, Bianca Elzenbaumer, Anna Johansson, Franca López Barbera and Katarina Bonnevier. Inspired by the work of Elin Wägner we considered possible sustainable futures.

Together with the Virserums konsthall [Virserum Art Gallery] and Linnaeus University, which leads a good deal of forestry research, we invited cabinet-makers and furniture-restorers MADAM to undertake a residency with us. MADAM consists of Magdalena Marano and Marie Carlsson and is located at Ormestorp farmstead outside the town of Söderköping. The farm runs an inquisitive forestry programme which, many years ago, began to collect timber that did not meet the requirements of the forestry industry – so-called damaged wood. These norms were formulated in the early years of industrialism when forests were intended to develop from being nature, being forests, to becoming an industrial product. By means of standardisation the "first-class timber" was given a recognisable quality which made it saleable on the growing market for timber. These were norms that continue to rule the industry and to determine the sort of timber that most of us meet today. That is to say, those of us who do not live with a forest, but have come into contact with wood at work, in a furniture shop, or maybe the builder's yard, have gotten to know wood that meets these norms. The "natural" wood results from industrialism's design. The damaged timber speaks of life in the forest; animals may have

gnawed at the tree or damp may have affected it, markings which can be regarded as a forest diary – or archive.

The Weaving Houses – Bearers of Immaterial and Material Cultural Heritage

Yet another form of archive can be seen in the weaving house. At many places throughout Småland, just as in many locations in the Swedish countryside, there are weaving houses. These act as meeting points for weaving and for discussion where one can exchange experiences and, not least, for creativity; an important location for weaving's immaterial cultural heritage. At the same time, the weaving houses are locations that are often neglected in their role as creative meeting points and as weaving's archive. It is a female dominated narrative that has not been valued. Within *(Re-)learning the Archive* we have collaborated with crafts organisation Kalmar läns Hemslöjd and Virserums konsthall with a view to improve this situation. We also invited textile artist Rosa Tolnov Clausen and art historian Daniele Burlando to a residency with weaving houses in the county of Jönköping. During their residencies, they visited weaving houses and gained an interest in the many narratives the weaving houses contained. They could be about anything from singular events, communicating weaving expertise, to shaping tools and the design of looms. These are narratives that illustrate the riches of weaving and the weaving houses.

A Rural Narrative

At the same time, there are many narratives which, for various reasons, have not found a place, have never been visible in any archive or have been given a museum. Resande Romani have a long and well documented history in Småland even though such traces are not visible today. Perhaps this has to do with the fact that this is a narrative that is so tightly interconnected with life in the countryside that it is difficult to separate it. Over the centuries Resande Romani were active as soldiers in the Swedish military, townsmen in the smaller towns and itinerant salesmen who traded in glass and ceramics from the numerous local factories. They castrated horses or sold hand-crafts and spices to the farmsteads alongside

many other occupations. Resande Romani were thus a natural element in preindustrial Sweden. At the same time, the group has been stigmatised which found violent expression in the so-called Jönköping riots. In mid-summer week 1948 hundreds of individuals with a background as Resande Romani were subjected to violent treatment by a mob of people from the majority population. An event that marks a sad episode in the history of Småland.

To bring this Swedish, and at the same time, Romani history to life we have collaborated with Frantzwagner Sällskapet [the Frantzwagner Society], an organisation founded in 2013 in Helsingborg by descendants of Peter Frantzwagner who, at the end of the 17th century, migrated with his family to Sweden. Today, a large number of Sweden's Resande Romani population are descendants of him and his immediate family. The organisation's active focus on a variety of areas such as vitalisation of the Swedish Romani, research into the history of the travelling people as well as working to ensure that the group will also continue to exist in the future.

Homes as Archive

The archive does not need to be linked exclusively with the museum world but exists in many other places too. Perhaps the home is the most extensive design archive? Our homes relate how we shape and have shaped our everyday lives. In Makda Embaie's residency project *Koppars geografi* [Geographies of Cups] she studies a service that was part of her home. An appreciated service that was used on special occasions such as birthdays. When it was not being used, people visiting the home could see the service in the glass-fronted cabinet in the sitting room. The service had gold edging and was decorated with bluebells. It was called *Cora* and, just like other services in Swedish homes, it was manufactured beyond the Swedish borders. It was made by the Polish firm of Walbrzych in the southwest of Polen. Makda Embaie's mother had purchased the service in the early 1990s from a salesman who had knocked on her front door in Högsby. Embaie's research shows that the salesman was an employee of the Polish factory who received his salary in the form of services that he needed to sell to earn his living. There were people in Sweden who suspected Polish sales-

men like these of spying for the Warsaw pact. Makda Embaie was able to follow the complex narrative of the service which goes far beyond the design, instead telling us about both more beautiful everyday life as well as a fragment of Europe at the end of the cold war.

Småland and Global Politics

At the address Verkstadsgatan 36 in the city of Kalmar, there are concrete units of an unusual shape. Here, at the centre of an industrial district, there are samples for Hotel Al Rasheed in Baghdad, built by construction company Skanska in Kalmar from 1978 to 1982. The hotel was built in connection with the Non-Aligned Movement's seventh summit to be held in Baghdad in 1982. The Non-Aligned Movement was very important at the time. It organised a large number of states in the global south that wanted to act independently outside the two ideological cold war blocks and was highly influential. The seventh summit was an important meeting at which delegates from the global south were to discuss mutually important issues. A meeting of this dignity needed a framework, premises that could match the magnitude of the occasion. At the same time, Saddam Hussein saw the meeting as an opportunity to show himself as a world leader which led to no expense being spared. This all resulted in an extraordinary hotel in which everything from the cutlery to the design of the façade were of the highest possible quality – the best that the world could offer at the time. In the end there was no summit. In 1982 Iraq was at war with Iran which bombed the area close to the hotel in order to show that it would be impossible to hold the meeting there. What remained was the fantastic hotel with its structural, concrete units in an industrial district of Kalmar, as well as all the narratives by people in Småland who took part in the construction.

In the summer of 2022 *(Re-)learning the Archive* collaborated we with the research project *Designhistoria i andra geografier* [Design History in Other Geographies] at Linnaeus University in making an exhibition about Hotel Al Rasheed. The exhibition focused on the spectacular crystal chandeliers which were made at Orrefors. Among other items we showed a film devoted to this narrative, *Bagdadkristallerna – Berättelsen om Orrefors och ett sagolikt hotell* [The Baghdad Crystals – A Story about Orrefors

Glassworks and a Magnificent Hotel], by journalist Agneta Gustavsson and filmmaker Rolf Magnusson. The film related how the huge commission helped to save the finances of the glassworks in the early 1980s. But the hotel's narrative does not end at the construction. Right from the beginning the Hotel Al Rasheed was part of a complex global political situation and it has continued to find itself in the crosswinds of global politics. This is a narrative that is not easily understood but that has a wealth of complicated facets.

In our exhibition *Round Here*, this complex history and politics is illustrated by artists Behzad Khosravi Noori and Magnus Bårtås in their work *On Hospitality*. The story of the Hotel Al Rasheed communicates a complex Swedish-Iraqi design narrative.

Design History in Other Geographies

The *(Re-)learning the Archive* project has collaborated with the Institution for Design at Linnaeus University, with the bachelor programme Design+Change's students as well as the research project *Design History in Other Geographies*. Together with the research project we have been able to deepen our understanding of how design and history relate to place. The research project had the locations of Småland and Sápmi as its point of departure, two places which, in different ways, have found themselves excluded from the traditional centres of design history. This is a narrative that has been formulated and institutionalised at universities and museums in the metropolitan regions in the global north. Here the urban has formed the centre, it has represented novelty and innovation. By looking at two diverse places, the project showed different conditions in shaping everyday life, how the location affects the design, as well as how it is understood and how its history is written. It is design history from different geographies that showed that there is not just one history, one geography, one centre and one way of comprehending.

*Christina Zetterlund
Växjö, April 2023*

Projektet

Lära om arkivet är ett treårigt utvecklingsprojekt som drivs av Designarkivet och finansieras av Statens kulturråd och Region Kalmar län. Projektet har utvecklat och testat en metod för hur vi kan vidga designhistorieskrivningen genom en inkluderande, lyssnande och lärande praktik. Denna publikation ges ut i samband med öppningen av projektets utställning *Här omkring* som öppnar på Designarkivet den 13 maj 2023. Projektet är en del av Designarkivets arbete med att öppna upp arkivet till en vidare publik.

Publikationen

Grafisk form: Lisa Olausson

Översättning: William Jewson

Tryck: Printografen

Bildrättigheter: respektive konstnär, fotograf och organisation

Foto: Peter Westrup (11), Daniele Burlando (12 nedre),

Myra Wippler (13), Alfta sockens Hembygdsförening (14),

Jan Olsson (16)

ISBN: 978-91-519-3273-6

KULTURRÅDET

